

KELAJAK TARJIMONLARINING KASBIY MALAKASINI IKKI TOMONLAMA TARJIMADA RIVOJLANISHI: ZAMONAVIY USULLAR

Ne'matova Farida Kamol qizi

O'zDjTU Tarjimonlik fakulteti Ingliz tili tarjima nazariyasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada zamonaviy usullardan foydalangan holda bo'lajak tarjimon va/yoki tarjimon tayyorlash samaradorligi oshirish, ikki tomonlama tarjimonlikda ularning kasbiy malakalarini rivojlantirishga ko'maklashish bo'yicha tadqiqotlar taqdim etilgan. Mualliflar ikki tomonlama tarjima kontekstida psixologik-pedagogik tajriba, zamonaviy ta'lim texnologiyalari va bo'lajak mutaxassislar uchun istiqbollarni tahlil qilganlar. Olimlar tajribaga oid tadqiqot uchun asos bo'lgan parazit vositalar semantikasi bilan bog'liq boshlangan fonetik tadqiqot natijalarini (shu jumladan audio matnlarning lingvistik va tarjima tahlilini) asoslaydilar.

Kalit so'zlari: yangi kasbiy tayyorgarlik; kasbiy malaka; ingliz tili tarjimonlari; talqin qilish; uslubiy yordam; ko'rsatkichlar; parazit vositalar semantikasi; parazit so'zlar tizimlarinig o'zaro ta'siri.

Аннотация. В статье представлены исследования по повышению эффективности обучения будущих письменных и/или устных переводчиков с использованием современных методов, способствующих развитию у них профессиональных навыков двустороннего перевода. Авторы проанализировали психолого-педагогический опыт, современные образовательные технологии и перспективы будущих специалистов в контексте двустороннего перевода. Результаты фонетических исследований (в том числе лингвистического и переводческого анализа аудиотекстов) ученые основывают на семантике паразитических устройств как основе эмпирических исследований.

Ключевые слова: новое профессиональное обучение; профессиональная квалификация; английские переводчики; интерпретация; методическая поддержка; индикаторы; семантика паразитных инструментов; взаимодействие паразитических систем слов.

Abstract. The article presents research on improving the effectiveness of training future translators and/or interpreters using modern methods, helping to develop their professional skills in two-way interpreting.

The authors analyzed psychological-pedagogical experience, modern educational technologies and perspectives for future professionals in the context of two-way translation.

Scholars base the findings of phonetic research (including linguistic and translational analysis of audio texts) on the semantics of parasitic devices as a basis for empirical research.

Key words: *new vocational training; professional qualification; English translators; interpretation; methodological support; indicators; semantics of parasitic tools; interaction of parasitic word systems.*

Biz kelajakdagi tarjimonlarni tayyorlashda talabalarga murakkab kommunikativ topshiriqlar, shuningdek, tildan foydalanish bilan bog'liq mashqlarni berish zarurligini tan olamiz: aqliy hujum va munozaralarni (gapirish va tinglashni) nazarda tutuvchi o'quv loyihalari, o'qish va tinglash orqali yozma va og'zaki ma'lumotlarni to'plash, loyiha topshiriqlarini og'zaki (gapirish va tinglash) va yozma shakllarda (yozma) bajarish va hokazo. Belgilangan kommunikativ til faoliyati (gapirish, tinglash, o'qish va yozish) talabalarni og'zaki va yozma tarjimada o'rgatish uchun asos yaratish uchun mo'ljallangan. Shuni ta'kidlash kerakki, bular (og'zaki) talqin va yozma tarjima bo'lib, yangilangan tavsiflovchilarga muvofiq ta'lim kontekstida katta ahamiyatga ega.

Tillar bo'yicha umumiy Evropa ma'lumotnomasi. Boshqa tomondan, ingliz tilini (yoki boshqa chet tillarini) o'qitish tizimidagi ijtimoiy va madaniy ta'lim komponentlari talabalarning lingvistik kompetentsiyalari (leksik, fonologik, sintaktik bilim va ko'nikmalar) bilan birga ingliz tilini umumiy bilish darajasini tashkil qiladi. Zamonaviy ta'lim sharoitlari va texnologiyalari o'qituvchilarga qabul qilish, ishlab chiqarish, o'zaro ta'sir qilish yoki vositachilikni (xususan, tarjimonlik yoki tarjimoni) o'z ichiga olgan til faoliyatini tashkil qilish imkonini beradi. Ushbu faoliyat turlarining har biri og'zaki yoki yozma shakldagi matnlarga yoki ikkalasiga nisbatan mumkin.

Uslublar

Ishtirokchilar (ikkita ona tili bo'lmagan va to'rtta ona ingliz tilida so'zlashuvchi) ta'lim maqsadlarida prosodik vositalarning akustik pertseptiv nutq tahlilini o'tkazdilar. 2016–2017 va 2017–2018 o'quv yillarini qamrab olgan pedagogik eksperimentga (K. D. Ushinskiy nomidagi Janubiy Ukraina Milliy pedagogika universiteti) ingliz tili ↔ o'zbek tiliga tarjimasi yo'nalishi bo'yicha 30 nafar 3-kurs talabalari jalb etildi. Qatnashuvchilar eksperimental (EG) va nazorat (KG) guruhlariga bo'lingan, har birida 15 o'quvchi.

Uskunalar va materiallar

Tadqiqot nuqtai nazaridan biz bo'lajak ingliz tili tarjimonlarining tarjimonlik sohasida professional malakasini shakllantirishga yordam beradigan ilmiy va uslubiy yordamni asoslash uchun psixologik va pedagogik tajribaning nazariy va amaliy tahlillaridan foydalandik. Tadqiqot doirasida empirik va nazariy usullardan foydalanish ham nazarda tutilgan. Tajribaviy fonetik tadqiqotlar parqzid so'zlar modellarning nutq semantikasining turli sohalari bilan o'zaro bog'liqlik mexanizmlarini aniqlashga imkon berdi. Turli audio matnlarning lingvistik va tarjima tahlili o'quvchilarning asl matnlarni chuqur yooki yuzaki tushunishlarini, so'zlarning kommunikativ funktsiyasini va tarjima/tarjima strategiyasi/taktikasini, o'quvchilarning adekvat tarjima vositalaridan foydalanish ko'nikmalarini baholash imkonini berdi.

Miqdoriy tahlil yuqorida qayd etilgan treningning eksperimentdan oldingi va eksperimental bosqichlari doirasidagi natijalarning tegishli nisbatini aniqlashga yordam berdi.

Pedagogik eksperiment to'rt bosqichdan iborat bo'ldi: 1) talabalarni dastlabki sinovdan o'tkazish (og'zaki tarjima bo'yicha asosiy bilim va ko'nikmalar darajasini aniqlash uchun; 2) kombinatsiyalangan (qiziqarli) bo'yicha ingliz tili bo'lajak tarjimonlari uchun mo'ljallangan tayyorgarlik kursi va an'anaviy) mualliflarning o'qitish usullari; 3) sinovddan keying holatlar; 4) talabalarning natijalarini baholash.

Baholash jarayonining yaxlitligi quyidagi nazorat usullari bilan ta'minlandi:

- ingliz va ukrain tillarida prozodik vositalarning semantikasi, tahlil qilinayotgan ikki tilning intonatsiyasining o'ziga xos xususiyatlari, parazid so'zlar modellar mexanizmlari bo'yicha nazariy masalalar bo'yicha test sinovi;

- nutq semantikasining turli sohalari bilan korrelyatsiya, parazid so'zlar funktsiyalarining o'zaro ta'siri;

- o'quvchilarning fonologik bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish darajasini aniqlashga qaratilgan tahliliy va amaliy topshiriqlar;

- ko'z o'ngida tarjima va ketma-ket talqin qilishda mashq qilish.

Yakuniy (eksperimentdan keyingi) testni ishlab chiqishda biz o'quvchilar nutqining sifatini kuzatish uchun eksperimentdan oldingi bosqichda yo'l qo'yilgan xatolar tipologiyasini hisobga oldik. Tayyorgarlik kursidan so'ng bo'lajak tarjimonlarning olgan bilim va ko'nikmalari bo'lajak ingliz tili tarjimonlarining fonologik, audio, og'zaki va ko'chirish ko'rsatkichlari bilan ifodalangan tarjimonlik sohasidagi kasbiy malakasini (mezonini) tashkil etdi. Ushbu ko'rsatkichlarning tavsifi maqolada keltirilgan.

Lingvodidaktik tajriba o'quv maqsadlarida prosodik vositalarni akustik-pertseptiv nutq tahlilini boshlash zarurligini ko'rsatdi. Garchi akustik-idrok metodi ko'pincha sub'ektivligi tufayli tanqid qilinsa-da, birinchi navbatda, murakkab lingvistik kontekstda prozodik vositalar semantikasini tushunish maqsad qilinganligi sababli tanlangan; ikkinchidan, biz inson qulog'i dasturiy ta'minot tomonidan e'tiborga olinmaydigan nuanslarni tushuna olishini tasdiqlaymiz.

Boshlangan fonetik tadqiqot natijalari tegishli topshiriqlar va o'quv vositalarini ishlab chiqishga yordam berdi. Tadqiqotning dolzarbligi og'zaki kirishni qayta ishlashda parazid so'zlar tinglovchi uchun muhim maslahatlar bo'lishi haqidagi taxminga asoslanadi. Taqdim etilgan tadqiqotda parazid vositalar semantikasiga oid ayrim muammolar tizimli tahlil qilingan. Bu muammo katta qiyinchilik tug'diradi, chunki yuqorida aytib o'tilgan har ikki jihat (semantika, bir tomondan, o'zining ko'p ahamiyatliligi va ko'pgina lingvistik kategoriyalar bilan chambarchas bog'liqligi bilan tavsiflanadi, bir tomondan, parazid so'zlar ko'p funktsiyaliligi va semantikaga nisbatan rasmiylashtirish darajasi pastligi bilan ajralib turadi. ikkinchisi) juda murakkab tizimni taqdim etadi. Shuni aytib o'tish kerakki, bu ikki omilning o'zaro ta'siri tadqiqotni ancha qiyinlashtiradi.

Turli xil semantikalarini etkazishda intonatsiyaning o'zgarishi tahlil qilinayotgan ikki tilda: ingliz va ukrain tillarida juda farq qiladi. Bu hodisa har xil intonatsiya o'ziga xosligida yaqqol namoyon bo'ladigaplarning kommunikativ turlari. Shunday qilib, ukrainalik ma'ruzachining nutqi ingliz tilida so'zlashda ukraincha ohang, ovoz balandligi va temp xususiyatlarining o'zgarishiga taqlid qilmasligi kerak. Intonatsiyaning bunday noto'g'ri ishlatilishi savolni bayonotga, so'rovni buyruqqa, salomlashishni xayrlashishga va hokazolarga aylantirishni noto'g'ri tushunishga olib keladi. Mualliflarning dastlabki tadqiqotiga ko'ra, gapning kommunikativ turining intonatsiyasi so'zlovchi tomonidan ifodalangan munosabat ma'nosi bilan chambarchas bog'liqligini ta'kidlash mumkin. Misol uchun, inglizcha bayonotdagi pasayish bilan birga kelgan shubha ukrain tilida o'sadi; ukrain tilidagi pasayish shubha munosabatini bildiruvchi inglizcha bayonotni savolga aylantiradi.

Shuning uchun, ukrainlarni ingliz tilida gapirishga o'rgatishda, tahlil qilinayotgan ikki tilning intonatsiyasining o'ziga xos xususiyatlariga alohida e'tibor berish kerak. Chet tilini o'rganayotgan shaxs uchun semantik adekvatlik (kontseptual sodiqlik) birinchi darajali ahamiyatga ega; Shu munosabat bilan aloqa qiluvchi tillardagi prosodik farqlarni esga olish kerak, bu gaplarning semantik yaxlitligining muhim omillaridan biridir. Intonatsiya semantikasining noto'g'ri tushunishga olib kelishi mumkinligi intonatsiyani diqqat bilan tekshirishni talab qiladigan kuchli nuqtaga aylantiradi.

O'tkazilgan eksperimental fonetik tadqiqotlar prosodik modellarning nutq semantikasining turli sohalari bilan bog'liqligi mexanizmlarini aniqlashga imkon berdi. Asosiy fikrlar quyidagilardan iborat:

(1) kommunikativ jumalarning ko'p turlari ma'lum bir kommunikativ tur bilan semantik bog'liq bo'lgan munosabatlarning prosodik belgilari bilan o'zaro ta'sirni namoyish etadi; (2) munosabatlar ikki sinfga bo'linadi, ular "o'z" parazid so'zlar konstruktsiyalarining mavjudligi yoki yo'qligiga ko'ra farqlanadi; (3) munosabat komplekslarning prosodik aktualizatsiyasi. Munosabatlarning prosodik o'zaro munosabat(2) masalasiga kelsak, shuni aytish kerakki, birinchi guruhga aniq munosabat va emotsional holatni ifodalashga qaratilgan munosabatlar kiradi. Prosodik korrelyatsiyaga ega bo'lgan bu munosabatlar munosabat parqzid so'zlar o'zgarmas asosini tashkil qiladi. Boshqa guruh birinchisining prosodik modellaridan foydalanadigan munosabatlarni o'z ichiga oladi.

Parazid so'zlar va kommunikativ tiplar o'rtasidagi korrelyatsiya mexanizmlari parazid so'zlar qoliplari semantikasining o'zgarmas asoslari sifatida qaraladi.

Naqshlarning xilma-xilligi bir qator omillarga bog'liq bo'lishi mumkin: Parazid so'zlar naqshning polisemiyasi va ularning sinonimiyasi. Parazid so'zlar polisemiyasi ikki yo'l bilan – ma'no va funktsiyada amalga oshiriladi. Birinchisi omonimiya, giponimiya, ma'no ko'chirish kabi universal hodisalar bilan bog'liq.

O'tkazilgan eksperiment fonetik tadqiqotlarga asoslangan bo'lib, u nutq semantikasining turli sohalari bilan prosodik modellarning korrelyatsiyasining ma'lum mexanizmlarini aniqlashga yordam berdi: a) gaplarning prosodiya va kommunikativ turlari o'rtasidagi korrelyatsiya mexanizmlari; b) prozodik funktsiyalarning kasbiy faoliyati doirasidagi o'zaro ta'sir turlari. Ushbu mexanizmlar topshiriqlar uchun asos bo'lib, o'qitish / o'qitish jarayonini amalga oshirish doirasidagi yondashuvlar bilan bir qatorda lingvistik va pedagogik usullarni tanlashni belgilab berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Абдуганиева, Д. (2022). МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОМУ ПЕРЕВОДУ СТУДЕНТОВ ЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ. *in Library*, 22(2). извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/archive/article/view/11761>
2. Alger M., Eyckmans J. I took physical lessons for granted": A case study exploring students' interpersonal interactions in online synchronous lessons during the outbreak. *System*. 2022;105 doi: 10.1016/j.system.2021.102716.
3. Ashton K. Language teacher agency in emergency online teaching. *System*. 2022;105 doi: 10.1016/j.system.2021.102713.
4. ArtyomZubkov, Increasing Effectiveness of Foreign Language Teaching of Transport University Students in Process of Online Learn, Research Gate, March 2022.
5. Back M., Golembeski K., Gutiérrez A., Macko T., Miller S., Pelletier D.L. We were told that the content we delivered was not as important:" disconnect and disparities in world language student teaching during COVID-19. *System*. 2021;103 doi: 10.1016/j.system.2021.102679.
6. Рахмонов, Азизхон Боситхонович. "Внедрение виртуальной реальности в образовательный процесс: достоинства и недостатки." *European science* 5 (54) (2020): 39-41.
7. Bositkhonovich, Rakhmonov Azizkhon. "The role of the competence approach in pedagogical education." *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* 2019 (2019).
8. Рахмонов, Азизхон Боситхонович. "Современные подходы в подготовке будущих педагогов." *Universum: психология и образование* 2 (80) (2021): 22-24.
9. Абдуганиева, Джамиля. "Методика обучения последовательному переводу студентов языковых вузов." *in Library* 22.2 (2022).
10. Абдуганиева, Джамиля. "Some aspects of online interpreting: current state and prospects for the future." *Переводоведение: проблемы, решения и перспективы* 1 (2022): 16-20.
11. Абдуганиева, Джамиля. "РОЛЬ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ В РАБОТЕ ПЕРЕВОДЧИКА." *in Library* 21.1 (2021).